

Algebrou proti koronaviru X

(cvičení **cihlovou barvou** jsme udělali na cvičení, a tak je můžete vynechat)

Normální podgrupy a faktorizace

1. Pro grupu $(G, \cdot, ^{-1}, 1)$ ukažte, že její centrum, tj. množina $Z(G) = \{a \in G; (\forall g \in G) a \cdot g = g \cdot a\}$, tvoří normální podgrupu.
2. Rozhodněte, zda množina $\{\pi \in \mathbf{S}_4; \pi^3 = \text{id}\}$ tvoří normální podgrupu grupy $\mathbf{S}_4$. [Ne.]

Připomeňme, že pro grupu $(G, \cdot, ^{-1}, 1)$ a její normální podgrupu H značíme $G/H = \{gH; g \in G\}$ množinu všech levých (a současně pravých) rozkladových tříd grupy G podle H (jiné značení $[g] := gH$). Na této množině přirozeným způsobem definujeme strukturu grupy — vizte poznámky z přednášky —, které říkáme faktorgrupa grupy G podle podgrupy H . Pro počítání ve faktorgrupě jsou důležité hlavně dva vztahy:

- a) $gH = fH \iff f^{-1}gH = H \iff f^{-1}g \in H$ (kde $H = 1H$ je ovšem neutrální prvek faktorgrupy G/H);
- b) pokud $gH \neq fH$, pak $gH \cap fH = \emptyset$.

Pokud by grupa G byla psána aditivně, prvky faktorgrupy G/H bychom značili typicky $g + H$ místo gH . Dále pak zřejmě $g + H = f + H \iff g - f \in H$. Není-li grupová operace v cvičeních níže explicitně zmíněna, je zamýšlena ta jediná smysluplná: např. $\mathbb{Q}$ je aditivní grupa, $\mathbb{Q}^* = \mathbb{Q} \setminus \{0\}$ zase multiplikativní apod.

3. Rozmyslete si, jak se počítá v grupě $\mathbb{Q}/\mathbb{Z}$. [pěkně]

4. Ukažte, že pro každé prvočíslo p a přirozené číslo k existuje v grupě $\mathbb{Q}/\mathbb{Z}$ prvek řádu p^k . Existuje jich víc? [existuje jich $\varphi(p^k)$, totiž $\left[\frac{a}{p^k}\right]$, kde $a \in \mathbb{Z}$, $0 < a < p^k$ a $p \nmid a$]

5. V grupě $\mathbb{R}/\mathbb{Z}$ popište prvky konečného řádu a ukažte, že $\mathbb{R}/\mathbb{Z}$ je izomorfní podgrupě grupy $\mathbb{C}^*$ sestávající z prvků normy 1.

6. Které známé grupě je izomorfní daná faktorgrupa?

- (a) $\mathbf{D}_{12}/Z(\mathbf{D}_{12})$ [S₃]
- (b) $\mathbf{S}_4/\mathbf{K}_4$, kde $\mathbf{K}_4$ je Kleinova 4prvková podgrupa (viz např. dole na str. 87)? [S₃]
- (c) $\mathbb{R}^*/\mathbb{R}^+$, kde $\mathbb{R}^+ = \{r \in \mathbb{R}^*; r > 0\}$ (Může se hodit 1. věta o izomorfismu.) [Z₂]
- (d) $\mathbb{C}^*/\mathbf{S}^1$, kde $\mathbf{S}^1 = \{z \in \mathbb{C}^*; \|z\| = 1\}$. (Taky se může hodit 1. věta o izomorfismu.) [R⁺]

Akce (neboli působení) grupy na množině

7. (a) Určete grupu rotací pravidelného čtyřstěnu (tip: označte si stěny čísly 1–4 a přemýšlejte, které permutace z $\mathbf{S}_4$ můžete realizovat otáčením čtyřstěnu). [A₄]

- (b) Pro každé $n \in \mathbb{N}$ určete, kolika způsoby lze obarvit stěny pravidelného čtyřstěnu n barvami (až na otovávání čtyřstěnu). Předpokládáme, že α) každou stěnu barvíme celistvě právě jednou barvou (tedy žádné puntíky či proužky), β) různé stěny mohou mít totožné barvy a γ) není nutné použít barvy všechny. $\left[\frac{n^4+11n^2}{12}\right]$

8. Anička chce pro každého ze svých 506 facebookových přátel vytvořit podobný (ale ne stejný) odznáček, rozhodne se proto pro následující návrh: rozdělí kruh na 12 stejných výsečí a každou výseč obarví. Kolik minimálně barev musí použít, aby splnila, co si předsevzala, předpokládáme-li, že dva odznáčky jsou různé, nelze-li jeden získat z druhého pootočením? [alespoň 3]

9. Uvažujme působení grupy $\mathbf{A}_5$ na množinu $X = \{1, 2, 3, 4, 5\}^3$, kteréžto působení je definováno vztahem

$$\pi(k, l, m) = (\pi(k), \pi(l), \pi(m)) \text{ pro každé } \pi \in \mathbf{A}_5.$$

Určete počet orbit tohoto působení a nějakou množinu reprezentantů těchto orbit.

[5 orbit]

A pro odvážné několik zábavných a zcela dobrovolných příkladů navíc.

- 10.* Buď $n \in \mathbb{N}$, $n > 1$. Rozhodněte, zda je grupa všech regulárních horních trojúhelníkových matic $n \times n$ nad tělesem $\mathbb{Q}$ s jedničkami na diagonále normální podgrupou a) grupy $\mathbf{GL}_n(\mathbb{Q})$, b) grupy všech regulárních horních trojúhelníkových matic nad $\mathbb{Q}$. [a) ne; b) ano]
- 11.* Připomeňme, že pro grupu G se izomorfismus z G na G nazývá *automorfismus grupy G* . Množina všech automorfismů grupy G se značí $\text{Aut}(G)$.
- (a) Buď $(G, \cdot, {}^{-1}, 1)$ grupa a $\varphi : G \rightarrow \text{Aut}(G)$ zobrazení definované vztahem $\varphi(g)(x) = g \cdot x \cdot g^{-1}$. Ověřte, že se jedná o korektně definovaný homomorfismus grup $(G, \cdot, {}^{-1}, 1)$ a $(\text{Aut}(G), \circ, {}^{-1}, \text{id}_G)$. Popište jeho jádro a zjistěte, zda $\text{Inn}(G) := \text{Im}(\varphi)$ tvoří normální podgrupu v $(\text{Aut}(G), \circ, {}^{-1}, \text{id}_G)$.
[$\text{Ker}(\varphi) = \mathbf{Z}(G)$, $\text{Inn}(G) \trianglelefteq \text{Aut}(G)$]
- (b) Předpokládejme, že zadaná grupa G je konečná. Ukažte, že $\text{Inn}(G) \cong G$ právě tehdy, když $\mathbf{Z}(G)$ je triviální podgrupa.
- 12.* Ukažte, že je-li G grupa a $G/\mathbf{Z}(G)$ je cyklická, pak je G komutativní.
- 13.** Dokažte, že kdykoliv má (libovolná) grupa G lineárně uspořádané podgrupy, pak $G \cong \mathbb{Z}_{p^k}$ pro nějaké $k \in \mathbb{N}_0 \cup \{\infty\}$ a prvočíslo p .
- 14.* Na rozdíl od grupy $\mathbb{R}/\mathbb{Z}$, kterou si lze představit třeba tak, že stočíte reálnou přímku do kružnice o obvodu 1 a počítáte tam s reálnými čísly modulo 1, je to s grupou $\mathbb{R}/\mathbb{Q}$ o poznání méně názorné. Uvědomte si například, že na $\mathbb{R}$ lze pohlížet jako na vektorový prostor nad $\mathbb{Q}$. Lze tak psát $\mathbb{R} = \mathbb{Q} \oplus D$ pro nějaký vektorový podprostor D prostoru $\mathbb{R}$.
- (a) Dokažte, že (aditivní) grupy D a $\mathbb{R}/\mathbb{Q}$ jsou izomorfní.
- (b) Ukažte, že existuje bijekce (nikoliv izomorfismus) $\beta : \mathbb{R}/\mathbb{Q} \rightarrow \mathbb{R}$ a pevně nějakou zvolte. Uvažujte reálnou funkci $f = \beta \circ \pi$, kde $\pi : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}/\mathbb{Q}$ je přirozená projekce na faktorgrupu, tj. $\pi(r) = r + \mathbb{Q}$. Zvolte si dvě oblíbená reálná čísla a, b , kde $a < b$, a ukažte čemu se rovná $\{f(x); a < x < b\}$. *Takový typický příklad darbouxovské funkce, že? A teď ještě zkuste f (lebesgueovskiy) změřit!* [R]
- 15.* Dokažte, že má-li grupa G normální podgrupy A, B takové, že $AB = G$ a $A \cap B = \{1\}$, pak je $G \cong G/A \times G/B$.
- 16.* Uvažujte krychli jakožto neorientovaný graf s 8 vrcholy a 12 hranami. Nechť G značí grupu všech automorfismů tohoto grafu. Dokažte, že $G \cong \mathbf{S}_4 \times \mathbf{S}_2$. (Předchozí úloha a nějaká ta akce grupy na množině vám může pomoci.)
- 17.* Kolik různých náhrdelníků lze sestavit ze šesti černých a tří žlutých korálek, použijeme-li vždy všech devět? (Předpokládáme, že máme k dispozici potřebné propriety jako šňůrku apod.) [7]
- 18.* Uvažujte grupu $\mathbf{D}_{12}$ jakožto podgrupu grupy $\mathbf{S}_6$ generovanou „rotací“ $(1\ 2\ 3\ 4\ 5\ 6)$ a „zrcadlením“ $(2\ 6)(3\ 5)$.
- (a) Popište přirozené působení grupy $\mathbf{D}_{12}$ na množině $X = \{\{1, 4\}, \{2, 5\}, \{3, 6\}\}$ a také na množině $Y = \{\{1, 3, 5\}, \{2, 4, 6\}\}$.
- (b) Užijte (a) k důkazu, že $\mathbf{D}_{12} \cong \mathbf{S}_3 \times \mathbf{S}_2$.